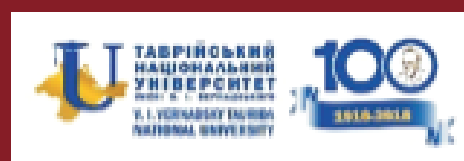

**В.Є. Виногорова
В.І. Юрченко**

ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: теоретичні та практичні аспекти

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Видавництво "Каравела"

**ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

**ВИНОГРАДОВА Вікторія Євгенівна
ЮРЧЕНКО Віктор Іванович**

**ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ:
теоретичні та практичні аспекти**

Навчальний посібник

Київ «Каравела» 2019

**УДК 159.922.6(075.8)
В 48**

**Рекомендовано
Вченою радою Таврійського
національного університету
імені В.І. Вернадського.
Протокол № 9 від 03.05.18 р.**

Рецензенти:

Євтух Микола Борисович, доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України;

Біла Ірина Миколаївна, доктор психологічних наук, професор,
вчений секретар Відділення психології, вікової фізіології та
дефектології НАПН України.

Виноградова В.Є., Юрченко В.І.

Психологія вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти: Навч.
посіб. / Вікторія Євгенівна Виноградова, Віктор Іванович Юрченко. –
Київ: «Каравела», 2019. – 308 с.

ISBN 978-966-2229-93-8

У навчальному посібнику представлено систематизований виклад основних теоретичних і практичних психологічних проблем вищої освіти. Особлива увага приділена способам практичної реалізації наукових психологічних знань при роботі зі студентами, психологічного супроводу освітнього процесу в закладах вищої освіти. Представлено теоретичне обґрунтування певної психологічної проблеми, методики і вправи на самопізнання та саморозвиток студентів, програми психологічних тренінгів тощо.

Навчальний посібник розрахований на студентів психологічних спеціальностей, керівників і викладачів закладів вищої освіти, слухачів інститутів і курсів підвищення кваліфікації. Він може бути корисним також старшокласникам, які обирають свою майбутню професію, а також вчителям, які проводять профорієнтаційну роботу в школі.

УДК 159.922.6(075.8)

© Виноградова В.Є., Юрченко В.І., 2019
ISBN 978-966-2229-93-8 © Видавництво «Каравела», 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
I. ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЇЇ ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ	8
1.1. Теоретичне обґрунтування.....	8
1.2. Психолого-педагогічні завдання.....	21
1.3. Методики для самопізнання і дослідження студентів.....	23
1.4. Програма тренінгу «Формування стресостійкості».....	27
Питання для самоконтролю.....	31
Список використаної та рекомендованої літератури до теми.....	31
II. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТУДЕНТСЬКОГО ВІКУ.....	34
2.1. Теоретичне обґрунтування.....	34
2.2. Психолого-педагогічні завдання.....	42
2.3. Методики для самопізнання і дослідження студентів.....	43
2.4. Програма тренінгу «Адаптивності».....	50
Питання для самоконтролю.....	52
Список використаної та рекомендованої літератури до теми.....	52
III. ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА.....	55
3.1. Теоретичне обґрунтування	55
3.2. Психолого-педагогічні завдання.....	67
3.3. Методики для самопізнання і дослідження студентів.....	69
3.4. Програма тренінгу «Креативності»	79
Питання для самоконтролю.....	81
Список використаної та рекомендованої літератури до теми.....	81
IV. ПСИХОЛОГІЯ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ.....	85
4.1. Теоретичне обґрунтування	85
4.2. Психолого-педагогічні завдання.....	95
4.3. Методики для самопізнання і дослідження студентів.....	96
4.4. Програма тренінгу «Розвиток лідерських якостей»	99
Питання для самоконтролю.....	101
Список використаної та рекомендованої літератури до теми.....	102
V. ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	104
5.1. Теоретичне обґрунтування	104
5.2. Психолого-педагогічні завдання.....	114
5.3. Методики для самопізнання і дослідження студентів.....	116
5.4. Програма тренінгу «Таймменеджмент».....	124
Питання для самоконтролю.....	126

Список використаної та рекомендованої літератури до теми.....	126
VI. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ.....	129
6.1. Теоретичне обґрунтування	129
6.2. Психолого-педагогічні завдання.....	145
6.3. Методики для самопізнання і дослідження студентів.....	146
6.4. Програма тренінгу «Антиманіпуляція»	151
Питання для самоконтролю.....	153
Список використаної та рекомендованої літератури до теми.....	154
VII. ПСИХОЛОГІЯ ВЗАЄМИН ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ.....	156
7.1. Теоретичне обґрунтування	156
7.2. Психолого-педагогічні завдання.....	172
7.3. Методики для самопізнання і дослідження студентів.....	174
7.4. Програма тренінгу «Ефективна комунікація»	181
Питання для самоконтролю.....	183
Список використаної та рекомендованої літератури до теми.....	183
VIII. ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНФЛІКТУ.....	186
8.1. Теоретичне обґрунтування.....	186
8.2. Психолого-педагогічні завдання.....	197
8.3. Методики для самопізнання і дослідження студентів.....	198
8.4. Програма тренінгу «Управління конфліктами».....	206
Питання для самоконтролю.....	209
Список використаної та рекомендованої літератури до теми.....	209
IX. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	211
9.1. Теоретичне обґрунтування	211
9.2. Психолого-педагогічні завдання.....	235
9.3. Методики для самопізнання і дослідження студентів.....	237
9.4. Програма тренінгу «Професійне вигорання»	240
Питання для самоконтролю.....	242
Список використаної та рекомендованої літератури до теми.....	242
Додаток: «Етичний кодекс психолога».....	244
Короткий термінологічний словник.....	252
Список літератури.....	304

*Найсвятіша справа –
пам'ятати, кому ти
зобов'язаний.*
Латинське прислів'я

ПЕРЕДМОВА

Однією з передумов підвищення якості вищої освіти в Україні є гуманізації та демократизації освітнього процесу, піднесення цінності кожної особистості, що розвивається. Щоб вирішити це важливе й складне завдання, потрібно суттєво підвищити рівень загальної та психологічної культури, компетентності науково-педагогічних працівників і студентів.

Навчальний посібник є структурованою сукупністю наукових психологічних знань і концепцій, які викладені з певних авторських позицій. Ми намагалися реалізувати насамперед особистісно-діяльнісний і суб'єкт-суб'єктний підходи, які співзвучні багатьом аспектам гуманістичної психології.

Головні теоретичні положення навчального посібника такі:

1) У центрі освітнього процесу перебуває студент, його професійне становлення та особистісне зростання як майбутнього фахівця. 2) Освітній процес передбачає організацію та управління навчально-професійною діяльністю студентів, налагодження сприятливих взаємин і педагогічного співробітництва викладачів і студентів. 3) В освітньому процесі викладач як суб'єкт власної науково-педагогічної діяльності також професійно самореалізується, пізнає себе і самовдосконалюється, коригує свою діяльність і поведінку, у т. ч. під впливом його стосунків зі студентами. Отже, активними учасниками освітнього процесу є студенти та викладачі, інтелектуально-пізнавальна активність яких спрямована на засвоєння і практичну реалізацію смислів професійної діяльності як важливих елементів їхнього особистісного досвіду. Головне педагогічне завдання викладача – забезпечити співробітництво зі студентами у прийнятті освітніх рішень, актуалізувати мотиваційні ресурси учіння студента, розвивати його особистісні настанови, забезпечувати психолого-педагогічні умови для особистісного зростання і професійного становлення.

У навчальному посібнику представлено найбільш актуальні теоретичні й практичні аспекти психологічних проблем вищої освіти. Особлива увага приділена способам (шляхам і методам) практичної реалізації викладачами наукових психологічних знань при роботі зі студентами, психологічного супроводу організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. В кожному розділі дається теоретичне обґрунтування певної психологічної проблеми, пропонуються методики і завдання для вивчення, самопізнання та саморозвитку студентів та авторська програма психологічного тренінгу. Є також питання для самоконтролю і список рекомендованої літератури. У короткому термінологічному словнику розкриваються основні поняття психології та педагогіки вищої освіти.

Цей навчальний посібник не зміг би побачити світ без багаторічної продуктивної наукової співпраці з кандидатом психологічних наук, доцентом **Подоляк Людмилою Григорівною**, результати якої представлено в навчальних книгах: *«Психологія вищої школи»* (2006); *«Психологія вищої школи: Практикум»* (2008); *«Психологія вищої школи: Підручник»* (2008, 2011, 2014). Ми як випускники НПУ імені М.П. Драгоманова особливо пишаємося цієї співпрацею, адже Людмила Григорівна була нашим Вчителем, самотньою Особистістю, прекрасним Педагогом-психологом, талановитим Вченим. Все своє життя, Серце, Розум і Душу віддавала своїм учням – майбутнім психологам і педагогам.

Щиро дякуємо **Приходько Юлії Олексіївні** – доктору психологічних наук, професору НПУ імені М.П. Драгоманова за дружню підтримку, фахові поради та спільну роботу над словниковою частиною посібника (*«Психологічний словник-довідник»*, 2012, 2014, 2016).

Спасибі нашим колишнім, теперішнім і майбутнім студентам, заради яких ми працюємо, хто є найпершими нашими читачами і найбільш критичними рецензентами, а досвід взаємин з якими надихає до творчої роботи і приносить професійне задоволення.

Дякуємо **нашим родинам** за їх підтримку, терпіння і розуміння того, що ми в період роботи над книгою менше приділяли їм уваги.

Особливу вдячність висловлюємо кандидату юридичних наук, доценту **Іляшку Олександрю Олександровичу** – директору Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського за ідею створення цього навчального посібника та сприяння виходу його у світ.

Видання навчального посібника присвячуємо **100-річчю Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського**, одним із засновників якого (1918 р.) та ректором (1920 р.) був видатний український вчений, академік Володимир Іванович Вернадський.

На жаль, цей славний ювілей сьогодні зустрічаємо в лиху годину продовження російської окупації Автономної Республіки Крим та військової агресії на сході України. *«Вигнаний з окупованого Криму, відроджений у Києві, на своїй рідній землі, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського виховує інтелектуальну, наукову і творчу еліту для розбудови нашого спільного європейського майбутнього в Україні!»* (В.П. Казарін – ректор ТНУ імені В.І. Вернадського, доктор філологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України).

Перед смертю В.І. Вернадський передав до Академії наук України свої спогади, в яких зазначав: *«Я вірю у велике майбуття і України, й Української академії наук...»*. Віримо і ми, що в найближчому майбутньому в Україні наступить мир і буде відновлена територіальна цілісність, а нинішні студенти, здобувши якісну вищу освіту, зміцнюватимуть соборну європейську Україну, розвиватимуть українську науку та виробництво.

Сподіваємося, що і наше навчальне видання буде маленьким внеском у спільну велику справу підвищення якості вищої освіти в Україні.

АВТОРИ

❖ Сайт Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського: <http://www.tnu.edu.ua/>

Навчальне видання

Вікторія Євгенівна ВІНОГРАДОВА

Віктор Іванович ЮРЧЕНКО

ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ:

теоретичні та практичні аспекти

Навчальний посібник

Керівник видавничих проектів Ю.В. Піча

Підписано до друку 11.12.2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 16,45. Обл.-вид. арк 16,85.

Видавництво «Каравела»,
просп. М. Рокоссовського, 8а, м. Київ, 04201, Україна.

Свідоцтво
про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції:
ДК №2035 від 16.12.2004 р.